

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на **БОЯНА КОНСТАНТИНОВА КОЦЕВА**
на тема: „Анализ на условията за развитие на алпийски ски за хора с увреждания в Република България“ за придобиване на образователно-научна степен „Доктор“ в докторска програма „Теория и методология на спортната наука“ в област на висшето образование 7. „Здравеопазване и спорт“, в професионално направление: 7.6. „Спорт“

Научен ръководител: доц. Петър Янков, доктор

Рецензент: доц. Стефка Джобова, доктор

Общо представяне на процедурата

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на Научно жури по защита на дисертационния труд, съгласно Заповед ЗП 25/15.01.2021 г. на Ректора на НСА „Васил Левски“ и Решение на заседание на научното жури от 15.01.2021 г.

Докторантката Бояна Константинова Коцева е представила пълен набор от документи в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение, и с Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НСА „Васил Левски“.

Кратки биографични данни за докторантката

Бояна Константинова Коцева е родена на 25 февруари 1989 г. Завършва средното си образование в НУКК и Италиански Лицей с изучаване на италиански език и култура в София. В НСА „В. Левски“ придобива последователно образователна степен „Бакалавър“ с професионална квалификация „Треньор по синхронно плуване“ и „Учител по физическо възпитание и спорт“, и образователна степен „Магистър“ в програмата „Адаптирана физическа активност и спорт“. По време на следването си участва в редица Еразмус програми, които формират окончателно нейния интерес в сферата на адаптираната физическа активност. Значително надграждане на квалификацията си Бояна Коцева постига с участието си в програмата за придобиване на Европейска диплома по Адаптирана физическа

активност (DEUAPA). Професионалната и дейност е в сферата на снежните и водни спортове, а в момента работи като учител по физическо възпитание в 41 ОУ в София. Медийната популярност на Бояна Коцева е свързана с проекта ParaKids към Сдружение Спортен клуб "Шарк", когато става победител в конкурса за социални предприемачи на ПРОМЯНАТА- най-голямата социално корпоративна отговорност на Нова Броудкастинг груп. По проект ParaKids тя предоставя спорт за деца и младежи с увреждания, за което е удостоена с национални и международни отличия.

Актуалност на проблема

Спортната наука ни е предоставила безброй неоспорими доказателства за положителното влияние на спорта върху хората с увреждания. Спортът е най-ефективния начин за превенция и укрепване на менталното и физическото здраве. Нещо повече, спортът за хората с увреждания е утвърден начин за разгръщане на пълния им потенциал като членове на обществото. Той спомага за насърчаване на промените в обществените нагласи относно „способността“ на хората с увреждания да допринасят пълноценно за общественото развитие.

Ските и сноубордът за хора с увреждания (известни също като адаптирани снежни спортове) придобиха много по-широко разпространение през последните години, тъй като все повече организации възприемат и прилагат принципите на универсален дизайн и равнопоставеност, за да предоставят възможност на хората с увреждания да се наслаждават на снежните спортове. Паралимпийските зимни игри през 2018 г. бяха официално най-успешните в историята на Паралимпийското движение, а състезателите по параски демонстрираха спортни умения и сила на духа и постигнаха невиджани до сега резултати. Успехите на тези спортисти са вдъхновение за по-масово участие, докато непрекъснатото подобряване на средата и съоръженията дава възможност на все повече хора с ограничения във функционирането да излязат на белите писти.

По структурата на дисертационния труд

Дисертационният труд на Бояна Коцева на тема: „Анализ на условията за развитие на алпийски ски за хора с увреждания в Република България“ е разработен в обем от 177 страници. Съдържа: увод; три взаимосвързани глави; изводи и препоръки; библиография с 88 броя литературни, документални и електронни източници. Приложенията са две на брой в обем

от 5 страници. Съдържанието на труда е онагледено със 31 таблици и 53 фигури.

Структурата на труда е в съответствие с приетите стандарти в НСА „В. Левски“ и отговаря на съвременните изисквания за разработка на този вид научни трудове.

По съдържанието на дисертационния труд

На първо място прави впечатление актуалната и съвсем навреме избрана тематика на научното изследване, която дава основание за належащи адекватни действия, които да доведат до устойчиво включване на хората с увреждания в снежните спортове и адаптиране на цялостната система за предоставяне на зимен туризъм в Република България.

Литературният обзор е относително добре разработен на базата на 88 литературни и интернет източници. Отчитайки факта, че тематиката не е добре проучена в международен мащаб, считам, че броят на литературните източници е недостатъчен за дисертационен труд. Въпреки това докторанта е съумял да представи историческата перспектива и съвременното състояние и развитие на адаптираните ски. Засегнати са критичните процеси, отнасящи се към класификационната система и как промените в нея се отразяват на развитието на адаптираните ски на паралимпийско ниво.

Представени са:

- а/ Система за оценяване на функционалността
- б/ Историческите аспекти на развитието на адаптираните ски
- в/ Адаптирано оборудване постижения
- г/ Адаптираните ски като спорт за високи
- д/ Чуждестранен опит и добри практики
- е/ Инфраструктура
- ж/ Човешки ресурси

Тук следва да отбележа, че докторантката Бояна Коцева се е съобразила с основните бележки, които адресирах към тази част на нейната разработка в процедурата по вътрешното обсъждане на дисертационния труд на 18.12.2020 г. Променена е последователността на подглавите. По този начин

литературният обзор добива логическа свързаност. Представените в първа подглава статистически данни на СЗО и НСИ дават актуален обзор за разпространението на уврежданията, вмъква се и темата за функционалността като заместител на старата оценка на инвалидността. Докторанта добре познава съвременния прочит на визията и подхода към уврежданията, разглеждайки ги в социалния контекст. Въпреки това, заглавието “Система за оценяване на функционалността – степен на увреждане” на тази подглава съответства само частично на съдържанието и.

Във втора подглава историческата перспектива на развитието на адаптираните ски е систематично проследена. Логично е последвана от представяне на многообразие от специализирана екипировка необходима за практикуване на адаптирани снежни спортове, както със състезателна така и с рекреационна насоченост в трета подглава. Безспорно важен фактор за развитието на параските е адаптираното оборудване и съвсем логично автора отделя значително внимание на това.

Състезанията и разнообразието от дисциплини са задълбочено отразени в четвърта подглава озаглавена „Адаптирани ски като спорт за високи постижения“. Разгледани са снежните спортове включени в състезателната програма на трите най-големи международни спортни движения за хора с различни възможности, а именно Паралимпийското движение, Спешъл Олимпикс (СО) и Дефлимпикс. Паралимпийските ски, като част от програмата на Зимните Паралимпийски игри основателно са описани в най-големи детайли. Докторанта демонстрира завидни познания в областта на системата за класификация, на която е отделено и значително внимание. Тук авторът не се е съобразил с отправената от мен препоръка за редакция на заглавието на подглавата. На две места в текста СО е описано като елитен спорт или елитно спортно движение. Движението Спешъл Олимпикс, има за цел предоставяне на спортни възможности за възможно най-голям брой атлети. Участниците в Световни игри се избират на лотариен принцип, а не според спортните им постижения. **Въпрос – на какво основание докторантката базира това свое твърдение?** Също така движението Спешъл Олимпикс има изискване спортистите с интелектуални затруднения да бъдат наричани „атлети“, но докторантката се е съобразила само частично с това. Представянето на третото значимо спортно движение за хора с увреждания – Дефлимпикс е фрагментарно, въпреки дългата му история. Допуснатите технически грешки в първото изречение на 1.4.3 не са коригирани. Актуалното описание на останалите четири организации развиващи адаптирани ски, показва, че авторът следи тенденциите в

развитието им, но липсва логическата връзка, която да опише тяхната обвързаност с паралимпийските ски.

В подглава I.5. е представено детайлно управлението на параските в четири държави - Канада, Финландия, Израел и Австралия. Проучения международен опит определено може да бъде отнесен към приносните елементи на този дисертационен труд. Въпрос - **На какъв принцип, е базиран избора на описаните държави при условие, че сте осъществили пряко и непряко наблюдение върху Финландия, Италия, Дубай, Израел и България.**

В последните две подчасти докторанта е проучил и представя ролята на инфраструктурата и човешките ресурси за развитието на адаптираните ски. Направеният анализ на формите на организиране на инфраструктурата и законодателството, както и изискванията по отношение на човешкия ресурс може да послужи като основа за извеждане на редица обобщения, оценки и формиране на нови подходи за развитие на адаптираните ски в България. Главата логично завършва с работна хипотеза, която е редактирана и се доближава до цялостната изследователска насока на дисертацията.

Втора глава на дисертацията започва с целта, която е добре формулирана. Използвана е адекватна на задачите, методика на изследване. Дефинирани са коректно предметът и обектът. Използвана е съвременна терминология.

Подробно описан, организиран и проведен е спортно-педагогически експеримент, чрез анкетно проучване, дълбочинно интервю, теренно наблюдение, експертни оценки, Single case study. Анкетното проучване е основано на теоретичен модел. Удачно са подбрани и приложени математико-статистически методи. Впечатление прави доброто и разширено описание на проведеното педагогическо наблюдение.

Изследвани са общо 65 ски учители, 2 управители на ски училища, 3 управители на хотели, 8 доброволци (5 души с увреждания, които ползват инвалидна количка в ежедневието си и 3 родители). Изследването е проведено в периода 2016 -2019 година.

Изчерпателно е описана организацията на изследването и всички етапи в него. В края на главата е повторена информацията относно броя включени в анкетното проучване и дълбочинното интервю хора, което отдаваме на техническа грешка.

При анализът на резултатите на страниците на трета глава можем да отбележим следните положителни моменти, същевременно и някои от тях с приносен характер:

1. Установено е състоянието и възможностите за развитие на адаптирани ски по модела: природни дадености, ски зони, ски туризъм, човешки фактор в две направления: доставчици и потребители на услугата, финансирането, интерес към продукта.

2. Изведена е факторна структура на достъпността, като са обособени два основни фактора: достъпност на средата и достъпност на материалната база. На тази база са анализирани трите големи ски центъра в България – Банско, Боровец и Пампорово.

3. Въз основа на фундаменталните принципи в теорията на адаптираната физическа активност са описани резултатите от теренни наблюдения и проучвания на единични случаи. Оценени са реакциите, влиянието на средата и индивидуалните адаптации. По отношение на успеваемостта авторът използва обобщаващи заключения без основателна аргументация.

4. Разработен е актуален модел на организация и провеждане на зимни лагери по адаптирани ски на различни нива на умения и за различни видове увреждания, което бих оценила с най-висок приносен характер.

5. Проучени са нагласите на ски учителите за работа с хора с увреждания, което е първото по рода си в тази целева група. Резултатите демонстрират еволюцията на обществените нагласи, а позитивните резултати са предпоставка за създаването на приобщаваща среда за хората с увреждания.

Резултатите от математико-статистическият анализ са добре онагледени. Таблица 25 не е анализирана в текста и като цяло е излишна. Също така не е необходимо едни и същи резултати да бъдат представени в таблица и графика като например Таблица 26 и Графика 49. Таблица 29 няма заглавие.

Дефинираните в края на дисертационния труд изводи и препоръки обективно отразяват извършената от докторанта изследователска и аналитична работа и корелират на поставените задачи. Те са формулирани добре и придават завършен вид на дисертационния труд.

Отправените критични бележки и препоръки, в никакъв случай не омаловажават постигнатите крайни резултати. С пълната осъзнатост колко труден е превода на специализираната терминология в АФА, отправям финална препоръка към Бояна Коцева да се отнася с повече отговорност към детайлите и най-вече употребата на термините, защото думите имат значение.

Автореферат, научни приноси и публикационна активност

В структурно и съдържателно отношение авторефератът отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за неговото приложение. В достатъчна степен отразява структурата, съдържанието и резултатите, съдържащи се в темата на дисертационния труд. Отбелязаните приноси са изведени с необходимата коректност.

Във връзка с темата на дисертационния труд, докторантката е представила 3 публикации в съответствие с индивидуалния план и минималните изисквани точки за придобиване на научни степени на НСА "Васил Левски". Научните статии са публикувани в научно-методическото списание „Спорт & Наука“ и в два различни конгресни сборника.

Не се установяват форми на плагиатство и общи публикации.

Познавам добре докторантката, убедена съм в нейната квалификация и професионализъм и уверено мога да кажа, че този дисертационен труд отразява богатия практически опит, познания и интереси на автора в областта на адаптираните снежни спортове. Това е първата разработка на тази тема в България и е резултат както от научно-изследователската и творческа дейност на докторантката, така и на вещите насоки на научният и ръководител доц. Янков.

Заклучение

Представеният дисертационен труд е актуален и дисертабилен и съдържа необходимите качества. Идеята е оригинална, инструментариума за изпълнение е избран подходящо и има практическо приложение. Дисертационния труд отговаря на всички условия и изисквания на ЗРАСРБ и на Правилника на НСА "Васил Левски" за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности.

В тази връзка, давам своята **положителна оценка** и предлагам на Уважаемите членове на Научното жури да присъди на Бояна Константинова Коцева образователната и научна степен "**Доктор**" в област на висшето

образование 7. “Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.6.
Спорт, докторска програма „Теория и методология на спортната наука”.

22.01.2021 г.

Гр. София

Рецензент:

(доц. Стефка Джобова, доктор)